

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFFECTUADA ALS CARRERS DE JAUME I, 8-18 I
SOTS-TINENT NAVARRO, 2-10, DE BARCELONA

Codi MHCB: 006/07

Data intervenció: 22 de gener-9 de febrer de 2007

JOSÉ MANUEL ESPEJO BLANCO

Juny de 2007

ÍNDEX

- 1. FITXA TÈCNICA**
- 2. INTRODUCCIÓ**
- 3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC**
- 4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS**
- 5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ**
- 6. METODOLOGIA**
- 7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES**
- 8. CONCLUSIONS**
- 9. BIBLIOGRAFIA**
- 10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC**
- 11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA**
  - 11.1. Documentació Planimètrica**
  - 11.2. Documentació fotogràfica**

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrers de Jaume I, 8-18 i Sots-tinent Navarro, 2-10
UBICACIÓ	Ciutat Vella (Barri Gòtic) Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431317 Y: 4581813 Z: 11,50 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	22 de gener-9 de febrer de 2007
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: José Manuel Espejo Blanco

2. INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria recull els resultats del control arqueològic preventiu (Codi MHCB: 006/07) efectuat sobre unes obres de canalització en rasa, de 70 m de longitud aproximada, realitzades per l'empresa **Espelsa** per a **Fecsa-Endesa** (número d'expedient: 0218759). La intervenció, feta sota la supervisió del **Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona**, ha estat duta a terme al carrer del Sots-tinent Navarro, 2 i 1-7 i la Plaça d'Emili Vilanova, al barri Gòtic, districte de Ciutat Vella (**Figures 1 i 2**).

La direcció tècnica ha estat assumida per l'arqueòleg José Manuel Espejo Blanco, de l'empresa **ATICS, S.L., Gestió i Difusió del Patrimoni Històric i Arqueològic**, la qual ha facilitat tot el material necessari per a dur a terme la intervenció.

Les tasques arqueològiques, simultànies a les obres, s'iniciaren el dia 22 de gener i finalitzaren el 9 de febrer.

El control arqueològic tenia com a objectiu detectar i documentar possibles estructures antigues que poguessin veure's afectades per les obres, ja que el lloc on aquestes es desenvolupaven es troba inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un destacat valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt important per a Barcelona.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un

salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièn el creixement urbanístic de Barcelona.

Per a centrar-nos en la intervenció que aquí ens ocupa seria necessari retrocedir fins a l'antic *Mons Taber*, on cap a la fi del segle I a.n.e., es fundà la *Colonia Iulia Augusta Paterna Faventia Barcino*. La ciutat tenia com a centre vital, segons el costum romà, dos eixos vitals, els coneguts *cardo maximus* i *decumanus*, que poden encara veure's entre l'actual estructura ciutadana, encara que aquest últim resta avui dia desencaixat per la via paral·lela que s'obrí al

mitjans del segle XIX entre la via Laietana i la Rambla a través del carrer de Jaume I, plaça de Sant Jaume i carrer de Ferran. Prop del punt de confluència d'aquests dos eixos mestres de la ciutat, a tocar del *forum* (més o menys la Plaça de Sant Jaume), hi havia el temple romà, dit Temple d'August, ben a la vora del punt central del *Mons Taber*.

El centre vital i administratiu de l'actual Barcelona continua, en bona part, encara entorn de la Plaça de Sant Jaume, emmarcada pel Palau de la Generalitat i la Casa de la Ciutat, els màxims exponents del poder civil, i ben a prop de la Catedral i del Palau del Bisbe, els centres ciutadans en l'aspecte religiós. Aquest centre s'ha anat expandint cap al Passeig de Gràcia i la Plaça de Catalunya, tan pel que fa a les activitats comercials com a les financeres. En el mateix sector radiquen l'antic Palau Reial i el Palau del Lloctinent a la Plaça del Rei, com també dues de les parròquies més antigues: la de Sant Just i la de Sant Jaume.

L'antiga *Barcino*, saquejada per les incursions de les hordes alamanes vers el 260 d.n.e., fou envoltada (segles III-IV) per una sòlida muralla que, marcà durant segles l'àmbit de la ciutat alt-medieval. Avui dia és visible una bona part del seu traçat des del carrer del Sots-tinent Navarro, l'Avinguda de la Catedral o la Via Laietana les quals ens assenyalen el límit del recinte urbà fins ben entrada l'Edat Mitjana, ja que no serà fins a mitjans del segle XIII que no s'inicià la construcció d'una nova muralla. L'enderroc de les muralles romanes començà al final del segle XIV.

Al segle XII es dóna un moment de puixança de la ciutat de Barcelona que tindria la seva continuïtat en els segles XIII i XIV. Es reactiva l'activitat comercial i artesana i es produeix un creixement urbà que tindrà el seu punt àlgid en els segles XV i XVI. L'església de Sant Miquel, enderrocada en part. l'any 1145, és reconstruïda en aquest moment pel compte Ramon Berenguer.

Altres edificis són construïts o restaurats durant aquests segles. És el cas del Palau Reial Major, un conjunt d'edificacions adossades a la muralla romana documentat des del segle X, que va ser remodelat i restaurat en successives fases durant els segles XIII i XIV fins que al segle XVI es va aixecar la torre del rei Martí.

El Palau del Lloctinent, edifici renaixentista construït a partir del 1549.

La Catedral i el Palau del Bisbe, juntament amb les cases dels canonges, la Casa de l'Ardiaca i la Pia Almoina, formen un segon grup d'edificacions vinculades al centre episcopal documentat a Barcelona des de mitjans del segle IV.

El Palau de la Generalitat i la Casa de la Ciutat, que emmarquen la Plaça de Sant Jaume, són —com ja hem dit— el centre corporatiu de la ciutat. La història d'ambdós edificis condensa des d'avançat el segle XIV la història de la ciutat i la dels canvis polítics de Catalunya a partir del 1370. La configuració actual de la Plaça és fruit d'una urbanització efectuada entorn del 1823 per donar sortida a la plaça a la Casa de la Ciutat, enderrocant-se l'església de Sant Jaume, la Casa de la Batllia i l'església de Sant Miquel.

Envolten aquest nucli central de la Barcelona històrica tres sectors o barris de remarcable entitat com són els barris de Sant Just i del Palau als sectors SE i S de l'antiga ciutat romana i el barri del Call al seu sector W.

El barri de Sant Just, que en termes genèrics va del Carrer de la Llibreteria i Baixada de la Presó al carrer del Correu Vell i dels carrers de la Ciutat i del Regomir a l'antiga muralla, comprèn un entrellat de vells carrerons que té com a centre l'església i placeta de Sant Just.

El Barri del Palau rep aquest nom de l'antic Palau Reial Menor o Palau de la Reina, situat entre els carrers d'Ataül i dels Templers, i se situa al sud del barri de Sant Just, a partir de la Plaça de Sant Miquel, feta sobre les antigues termes romanes del vell palau, que li dóna el nom, enderrocant el 1847 per ordre de la Comtessa de Sobradiel. A la part del carrer d'Avinyó i sectors propers hi ha notables edificis residencials del començament del segle XIX, ja que fou un sector preferit de l'alta societat de Barcelona d'aquell temps. Cap a la fi del segle però, es va anar degradant. Entre els molts edificis que es podrien destacar d'aquest sector sobresurt el Palau dels Centelles o del Duc de Solferino, a la Baixada de Sant Miquel.

El Barri del Call és format per un sector rectangular entre el carrer del Call, que li dóna el nom, el carrer de la Palla, el carrer del Bisbe i el carrer dels Banys Nous. El nom era el que rebia el barri jueu, instal·lat en aquest sector, el qual tingué el seu moment d'esplendor, tant des del punt de vista cultural com

econòmic, entre els segles XI i XIV, fins a la seva destrucció el 1391.

Respecte a les intervencions arqueològiques anteriors més destacades a aquesta zona, hem de mencionar primerament dos focus d'intervencions. En primer lloc el Palau Centelles, on es va documentar el 1982, part d'una habitació corresponent a una casa romana de l'insula delimitada per l'actual Baixada de Sant Miquel i pel carrer dels Gegants (S. I-II dne) i restes d'un pou medieval i material ceràmic del S. V dne.

L'altre focus d'intervencions, és la Plaça de Sant Miquel on des dels anys 60' s'han anat duent intervencions arqueològiques que van donat com a resultat la identificació d'una *domus* de planta quadrada, part d'un conjunt termal i un *cardo minor*. Posteriorment, a la dècada del 1980, es varen dur a terme una altra tongada d'intervencions arqueològiques destinades bàsicament al control de les restes arqueològiques excavades a les dècades anteriors. El 1989, es va dur a terme una actuació en una de les zones encara no intervingudes. Va afectar l'àrea de la plaça delimitada pels nous edificis de l'Ajuntament i la Baixada de Sant Miquel, intervenint en una superfície aproximada de 450 m², i rebaixant fins a una fondària de quatre metres. Els resultats de la intervenció varen permetre diferenciar tres fases consecutives d'època romana (GRANADOS *et alii*, 1993).

No obstant, i per la seva rellevància històrica i científica, fem menció especial de la intervenció arqueològica efectuada al número 15 del mateix carrer d'Avinyó i el número 4 del carrer de Pou Dolç entre octubre de 2003 i juliol de 2004, dirigida per l'arqueòloga Adriana Vilardell (VILARDELL, 2004, 2004bis). En aquesta excavació és va documentar part de la muralla de *Barcino* així com les restes d'una de les seves torres quadrangulars. També s'ha documentat un possible tram de l'*intervallum* amb diverses estructures industrials. I per últim s'han trobat les restes d'una *domus* altimperial i remodelada en època tardoantiga, amb la presència d'un mosaic policrom, un altre d'*opus sectile* de plaques de marbre de diversos colors, i una gran quantitat de fragments de plafons caiguts de pintures murals policromades (geomètriques, vegetals i figuratives) que decoraven les diverses cambres.

Conclourem indicant que a més dels trams de llenç de muralla romana que encara poden veure's des dels carrers del Sots-tinent Navarro i l'Avinguda de la Catedral, encara es conserven altres, com per exemple el pas de ronda conservat al carrer de l'Arc de Sant Ramon del Call, també al Passatge del Crèdit (C/ de Ferran) a la seu de L'Esbart Dansaire de Catalunya, i al C/ Avinyó.

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en aquesta zona del barri Gòtic, com ja hem comentat més amunt, es deu a que aquesta es troba en un espai inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un eminent valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt destacat per a la ciutat.

En el cas concret que ens ocupa, es formularen diverses hipòtesis de treball prèvies a la investigació, les quals, molt breument, feien referència a la presència d'estructures de diferents èpoques a la zona afectada. Les més significatives són:

- El traçat de la rasa es troba a prop del recinte emmurallat romà i en el *suburbium* de la ciutat romana on es localitzaven vil·les, xarxa de camins i necròpolis.
- Forma part de l'àrea ocupada per vivendes de la ciutat medieval, en un indret urbanitzat a partir dels segles XI-XII i que va ser enderrocat amb l'apertura de la Via Laietana.

Els objectius immediats es centren doncs en recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització de les obres que ha de realitzar l'empresa Espelsa per a la instal·lació d'uns cables de baixa tensió.

6. METODOLOGIA

Per a aconseguir els objectius marcats és necessari adoptar una metodologia sistemàtica i que se'ls adequi. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix amb el propòsit d'entendre la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició dels diferents estrats. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diversos processos sedimentaris i postdeposicionals que s'han anat produint al llarg del temps a la zona afectada. Sota aquestes premisses, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona intervinguda utilitzant per a fer-ho el sistema d'Unitats Estratigràfiques (U.E.), que es pot seguir a E.C. HARRIS (1990) i A. CARANDINI (1997), sistema acceptat àmpliament i secundat a Catalunya des de fa tres dècades (TRÓCOLI, SOSPEDRA, 1992). Aquest mètode permet analitzar de forma individualitzada cadascuna de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents unitats estratigràfiques es detalla en una fitxa. Aquí s'hi registren tots els paràmetres que permeten la seva correcta identificació i descripció, així com també la seva relació física respecte a la resta de les unitats estratigràfiques del jaciment.

La identificació d'una U.E. s'estableix mantenint l'ordre estricte d'aparició durant el procés d'excavació i es duu a terme generalment utilitzant una clau de tres dígits, començant tota la seqüència numèrica per el número 100. A sota de la rasa s'han diferenciat les distintes unitats estratigràfiques (UU.EE. 101, 102...). Aquesta forma de procedir s'utilitza amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o algun tipus d'interferència en cas que, durant el procés, sorgeixi una estratigrafia complexa que obligui a acumular unitats estratigràfiques. Quant al mètode d'intervenció immediata respecte als treballs que s'estaven realitzant, hem seguit el del control visual directe. La tasca d'excavació de les rases esmentades s'ha dut a terme seguint la metodologia habitual d'utilització del martell pneumàtic per a aixecar el paviment de lloses i la seva preparació de morter; i, en segon lloc, l'ús del pic i la pala per a practicar el buidatge del

reompliment de les rases fins a trobar la profunditat desitjada, uns 60 cm en aquest cas. L'arqueòleg director estigué present durant tot el període d'obertura de les rases, observant el sediment extret amb la finalitat de recuperar les restes de ceràmica, ós, metall, o de qualsevol altra naturalesa, que poguessin sortir.

En aquest cas s'ha decidit donar el mateix numero de UE (100) a tot el tram de rasa, del carrer i la plaça, tenint en compte la seva escassa longitud i l'absència d'elements diferenciadors significatius de qualsevol naturalesa en tot el seu traçat.

La documentació de la intervenció es completa amb les fitxes de les unitats estratigràfiques trobades, i un registre gràfic, que inclou documentació planimètrica i una selecció fotogràfica de les evidències més representatives del desenvolupament dels treballs.

7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

L'obra de canalització en rasa per a estendre la canalització i els cables elèctrics de baixa tensió comprenia un tram total de 70 m al carrer del Sots-tinent Navarro, números 1-7 i 2, i la Plaça d'Emili Vilanova (**Figura 2; Fotografia 1**).

En el projecte inicial de l'obra la línia havia d'arribar des del carrer Jaume I, del número 8 al 18, para des d'allí endinsar-se pel carrer del Sots-tinent Navarro. No obstant això, es va decidir modificar aqueix trajecte per existir un traçat alternatiu des de la Plaça d'Emili Vilanova que presentava menys dificultats tècniques en existir ja una rasa d'alta tensió amb el mateix recorregut, i a més entorpeix menys la mobilitat de vianants i vehicles.

L'actuació arqueològica es centrà, d'una banda, en el control visual de la realització del tram de rasa per part de l'empresa adjudicatària i, per l'altra, en l'excavació manual per part de la direcció tècnica quan les característiques del sediment extret així ho exigien.

Les obres s'iniciaren el dia 22 de gener i van concloure el 9 de febrer. A efectes pràctics, la direcció tècnica considerà oportú atorgar a tot el recorregut de 70 m del carrer i la plaça el mateix número de rasa: la Rasa 100, donat que no existia cap diferenciació entre un tram o l'altre.

RASA 100

La Rasa s'estén des de el número 7 en la Plaça d'Emili Vilanova fins al número 1 del carrer del Sots-tinent Navarro, des d'on creua a la finca número 2 per a la qual es realitza l'obra. Té una longitud aproximada de 70 m, i 60 cm de profunditat per 50 cm d'amplada. Hem de dir que durant tot el recorregut va anar apareixent un servei d'alta tensió anterior sobre el qual es va col·locar la nova línia de baixa tensió. L'obra d'alta tensió era de factura recent i de fet havia sigut instal·lada per la mateixa brigada de l'empresa ESPELSA l'estiu anterior de 2005 (**Fotografies 2 i 3**). Això vol dir que en relació amb la cota esmentada de 60 cm

era impossible la aparició de cap resta arqueològica. Sí que va aparèixer un servei de gas.

L'estratigrafia (**Fotografia 4**) constava d'un nivell de paviment format per lloses rectangulars fetes de ciment (70x35x7) i la seva preparació de formigó, amb 30 cm de potència en total (U.E. 101), i un reompliment de sauló vermellós amb 30 cm de potència (U.E.102). Aquest sediment, d'aportació antròpica, forma part de l'ompliment habitual que s'utilitza en el farciment de rases realitzades per a la instal·lació de diferents xarxes subterrànies.

8. CONCLUSIONS

Aquesta intervenció arqueològica, realitzada al carrer del Sots-tinent Navarro i la Plaça d'Emili Vilanova, tenia com a fites descobrir i documentar possibles restes arqueològiques conservades durant les obres que l'empresa FECSA-ENDESA tenia previst d'efectuar per a la realització de la canalització en rasa d'una línia elèctrica subterrània de baixa tensió.

En aquest sentit, i com ja ha quedat reflectit a l'apartat anterior, hem de concloure que els resultats han estat negatius. En aquest cas l'element determinant ha sigut l'existència en el mateix emplaçament d'una línia d'alta tensió que havia estat instal·lada l'any anterior (estiu de 2005) i que impossibilitava l'existència de qualsevol resta arqueològica. En definitiva, ha resultat impossible documentar algun tipus de resta constructiva relacionada amb l'ocupació romana, medieval o moderna, que sabem que en el passat es va produir en aquest sector de Barcelona, i per tant només podem afegir que els resultats d'aquesta intervenció difícilment poden aportar respostes als interrogants plantejats al voltant del poblament i l'urbanisme de la ciutat al llarg d'aquestes etapes de la seva història.

9. BIBLIOGRAFIA

CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.

CIRICI, A. (1985): *Barcelona pam a pam*. Ed. Teide, Barcelona.

GRANADOS, O.; MIRÓ, F.; PUIG, F.; RAYA, M. (1993): "Intervencions a Barcino (1982-1989). Plaça de Sant Miquel", a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya, 1*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

HARRIS, E. C. (1990): *Principios de estratigrafía arqueológica*, Ed. Crítica, Barcelona.

TRÓCOLI, Isabel G. i SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemas de registre en Arqueologia (2 vols.)*, Pagès Editors, Lleida.

VILARDELL FERNÁNDEZ, A. (2004): *Informe Preliminar de la intervenció arqueològica del Carrer Avinyó Num. 15 i al Carrer Pou Dolç Num. 4 de Barcelona (Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana del M.H.C.B. Barcelona. Informe inèdit.

VILARDELL FERNÁNDEZ, A. (2004bis): *Informe Preliminar de la torre i el tram de muralla romana del Carrer Avinyó, 15 - Pou Dolç, 4 de Barcelona*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana del M.H.C.B. Barcelona. Informe inèdit.

VV.AA. (1997): *Els barris de Barcelona (Vol. I). Ciutat Vella i Eixample*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997.

VV.AA. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Introducció*. Barcelona, Baix Llobregat. Enciclopèdia Catalana . Barcelona.

10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101	
Sector: Rasa 100		Codi MHCB: 006/07		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.				
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per lloses rectangulars de 70x35x7 cm fetes de ciment més la preparació de formigó que la sustenta, de 25-30 cm de potència total.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	102	Es cobert per		
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

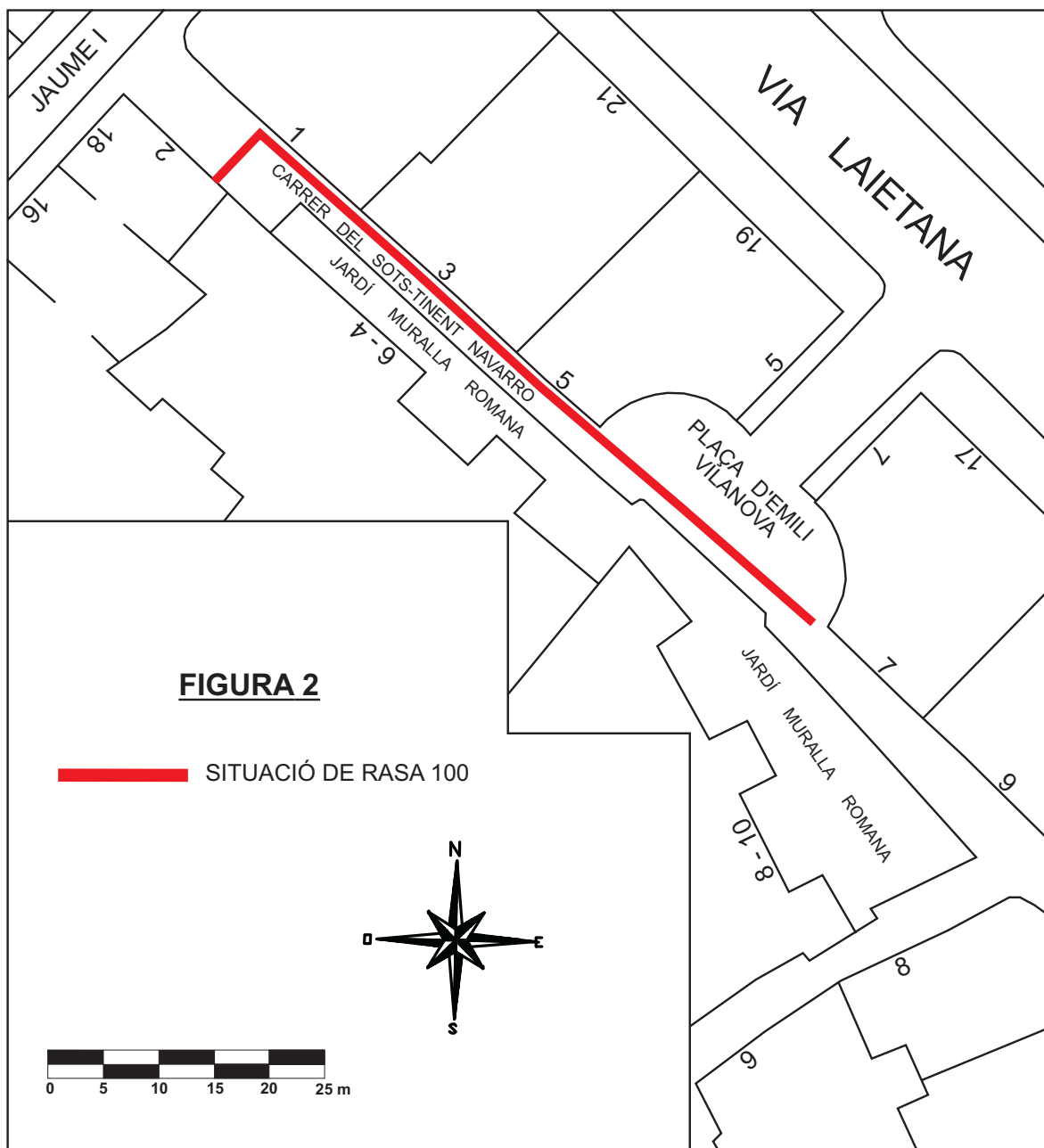
Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102	
Sector: Rasa 100		Codi MHCB: 006/07		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Rebliment modern de rases de serveis recents.				
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color vermellós, de 30-35 cm de potència total.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a		Es cobert per	101	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

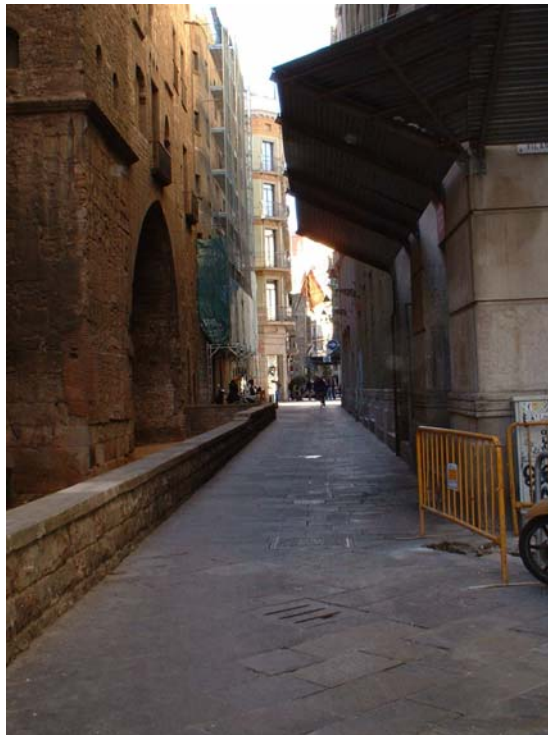
11.1. Documentació Planimètrica

Figura 1: Plànol de situació del carrer del Sost-tinent Navarro i la Plaça d'Emili Vilanova.

11.2. Documentació fotogràfica

Fotografia 1: Vista general del carrer del Sots-tinent Navarro en el seu tram afectat per l'obra, tomada des de la Plaça d'Emili Vilanova.

Fotografia 2: Tram de la Rasa 100 amb el servei d'alta tensió anterior passant per mateix traçat.

Fotografia 3: Altre tram de la Rasa 100 amb el mateix servei d'alta tensió.

Fotografia 4: Estratigrafia de la Rasa 100.